

METODY PRO VÝZKUM INFORMAČNÍHO CHOVÁNÍ

Ladislava Zbiejczuk
Suchá
6. března 2015

CO ANALYZUJEME?

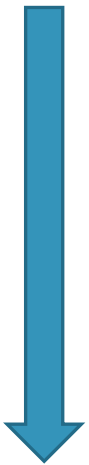
Informační potřeba

Viscerální/vnitřní

Vědomá

Formalizovaná

Dohodnutá

CO ANALYZUJEME?

Prostředí („work domain problem space“)

Úkoly („tasks“)

Mentální strategie, heuristiky (styly)

Role participanta

Kultura (manažerské styly, organizační kultura...)

Bariéry

Aktivační mechanismy (stres, odměny...)

Chování

Kontext

VÝZKUM INFORMAČNÍHO CHOVÁNÍ HISTORIE

Počátky výzkumu informačního chování – 50.-60. léta

- 1. První generace / Systémové paradigma** (počátek: 50. léta)
- 2. Druhá generace / Na uživatele zaměřené paradigma** (80.-90. léta)
- 3. In-Context research** (2000----)

Co se mění?

- Míra zobecnitelnosti
- Povaha očekávaných výsledků (fakta vs. vhlad do problematiky)
- Sledované proměnné
- Role kontextu

PRVNÍ GENERACE / SYSTÉMOVÉ PARADIGMA

Výzkum orientovaný na jednotlivé úkoly, individuální využití informací, na sociodemografické charakteristiky

Otázky typu: „Jak často je systém využíváný?“

Představitelé:

- Paisley, W. (1968). Information needs and uses. In C. A. Cuadra (Ed.), *Annual Review of Information Science and Technology*, Vol, 3, pp. 1-30. Chicago: Encyclopedia Britannica.
- Parker, E.B., & Paisley, W.J. (1966). Research for psychologists at the interface of scientists and his information system. *American Psychologist*, **21**(November), 1061-1071.
- Bates, M. J. (1973). Review of literature relating to the identification of user groups and their needs. In C.P. Bourne, V. Rosenberg, M.J. Bates & G. R. Perolman, *Preliminary investigation of present and potential library and information service needs. Final report* (pp. 36-68). Washington, DC: U.S. National Commission on Libraries and Information Science, February 1973. ERIC Document Reproduction Service No. ED073786. (*přehledová studie*)

PRVNÍ GENERACE / SYSTÉMOVÉ PARADIGMA

Nejčastější: studia vědců a inženýrů, dále využívání katalogů, veřejnost

Soustředění na různé typy informačních potřeb

1. The need for more prompt dissemination of information ...
2. The need for quality filtering of information ...
3. The need for the right amount of information at the right time.
4. The need for receiving information in the desired form, usually oral or written, and in understandable language.
5. The need for active, selective switching of information ...
6. The need to browse ...
7. The need to get information easily and inexpensively ...
8. The need for awareness of current literature, and the need to know of work in progress.
9. The need to know about how to use available information systems.
10. The need for synthesis of the literature, state of the art reviews, and introductory surveys of subjects. (Faibisoff and Ely 1976, 6)

PRVNÍ GENERACE / SYSTÉMOVÉ PARADIGMA

První pokusy o zobecnění pozorování

- Lidé vyhledávají informace, které jsou nejdosažitelnější
- F2F komunikace jako primární zdroj informací
- Kvantita informací nemusí být vždy pozitivní – kritická mez, poté zamezuje použitelnosti
- (...)

DRUHÁ GENERACE / NA UŽIVATELE ZAMĚŘENÉ PARADIGMA

Dervin & Nilan (1986)

Studie založená na přehledu výzkumů informačního chování 1978-1986 (*ARIST review on information needs and uses literature*)

Systemové paradigma:

„Jak veřejnost využívá knihovnu pro osobní rozvoj? Co si uživatelé žádají, co si půjčují a co čtou?“

„Jak se senioři učí vypořádat se s každodenními problémy?“

SYSTÉMOVÉ VS. NA UŽIVATELE ZAMĚŘENÉ PARADIGMA

Systemové	User-centred
Objektivní informace	Subjektivní informace
Mechanické pojetí, pasivní	Konstruktivistické pojetí, aktivní
Formální informační systémy	Neformální komunikace, informační systémy
„Trans-situationality“	Situovanost
Atomistické	Holistické pojetí zkušenosti
Externí chování	Interní podmínky
Kvantitativní metodologie	Kvalitativní i kvantitativní metodologie

SYSTÉMOVÉ VS. NA UŽIVATELE ZAMĚŘENÉ PARADIGMA

Systemové	User-centred
Informační potřeba = <i>What it is in the information system that is needed?</i>	Informační potřeba = <i>What users think they need?</i>

KOGNITIVNÍ PŘÍSTUP

Interakce s informací – kognitivní proces

Znalosti = mentální reprezentace, mentální modely, kognitivní struktury

Koncepty z psychologie – např. kognitivní styly

Metodologie: nejčastěji experimenty, kvazi-experimenty, think aloud

Sledované proměnné:

- Čas potřebný pro provedení úkolu
- Počet kanálů použitých pro vyhledání konkrétní informace
- Způsob vyhledávání
- Konstrukce relevance
- Preferovaný vzhled reprezentace vyhledaných informací

Informační chování a osobnostní rysy Heinström (2003)

- korelace mezi osobnostními typy a způsoby vyhledávání informací

KOGNITIVNÍ PŘÍSTUP

Vyhledávání jako adaptivní proces s fázemi

Aplikace rozhodovacích modelů

Interní i externí faktory ovlivňující kognitivní procesy při vyhledávání

Dnes: rezervovanost ohledně přínosů kognitivních přístupů (vágní závěry, obtížná implementace, ...) (Huber, 1983)

SYSTÉMOVÉ VS. NA UŽIVATELE ZAMĚŘENÉ PARADIGMA

Dnešní přístup k dichotomii systémového a uživatelského paradigmatu

Zpochybnění ostrého kontrastu

- Bates, M.J. (2004) Information science at the University of California at Berkeley in the 1960s: a memoir of student days. *Library Trends*, **52**(4), 683-701.
- Dalrymple, P. W. (2001). A quarter of a century of user-centred study: the impact of Zweizig and Dervin on library and information science research. *Library and Information Science Research* 23(2), 155-165.
- Talja, S., Hartel, J. (2007). "Revisiting the user-centred turn in information science research: an intellectual history perspective" *Information Research*, 12(4) paper colis04. [Available at <http://InformationR.net/ir/12-4/colis/colis04.html>]

ZAMĚŘENÍ NA KONTEXT

Konceptualizace kontextu

Dervin – kontext ovlivňuje vytváření smyslu

Strukturální vnímání kontextu (Paisley, 1969)

Funkcionální vnímání kontextu (Baker, 2004)

KONCEPTUALIZACE VÝZKUMU KONTEXTU (PAISLEY, 1968)

1. Vědec ve své kultuře
2. Vědec v politickém systému
3. Vědec v členské skupině (komory, spolky)
4. Vědec v referenční skupině
5. Vědec uvnitř „neviditelné univerzity“
6. Vědec uvnitř formální organizace
7. Vědec uvnitř pracovního týmu
8. Vědec uvnitř vlastní hlavy
9. Vědec v rámci právního a ekonomického systému
10. Vědec v rámci formálního informačního systému

KOGNITIVNÍ A SOCIÁLNĚ KONSTRUKTIVISTICKÝ POHLED*

Kognitivní přístup	Sociálně-konstruktivistický přístup
Důraz na individuální chování, dekontextualizované	Fokus na sociální kontext
Chování řízené potřebami	Habitualizace aktivit je ovlivněná sociálními a kulturními faktory
„informační chování“	„informační praktiky“
Ellis (model informačního vyhledávání)	Chatman (Life in the round)
Kognitivní věda, psychologie	Sociologie, kulturní studia
Kvantitativní metody, testování, kombinace	Kvalitativní metody, hloubková zkoumání, diskurzivní analýza

IN CONTEXT RESEARCH

Zaměření se na aktivity, spíše než na jednotlivce

Zkoumání konceptů (dimenze, kategorie)

KONTEXT: PRAKTIKY, ÚKOLY, SITUACE

Situace jako kontext

- Interaction information retrieval, INSU research (traditional information needs, seeking, and use)
- „Problematická situace“ – vznik informační potřeby
- Objektem zkoumání je osoba v konkrétní situaci

Účel/úkol jako kontext (task)

- Objekt zkoumání ve specifickém prostředí, důraz na další aktéry, kolaboraci
- Doménová analýza, žánrová studia, ...

Informační praktiky jako kontext

- Jak sociální, materiální, technologické zdroje pomáhají udržovat praktiky a jak je modifikují, jak podmínky a možnosti pro akce poskytují (vtělené praktiky)
- Redefinování „problematické situace“
- Organizační studia, STS,

„IN-CONTEXT RESEARCH“

Trendy:

Rozšiřování zkoumaných populací, komunit atd.

Nové metody a metodologie

Dimenze a kategorie relevantní pro výzkum kontextu

Problémy?

METODY PRO SBĚR DAT*

Dotazníky, online dotazníky

- Bailey, 1994
- Tillotson, Cherry, & Clinton, 1995

Rozhovory (sense-making interviews, and critical incident interviews)

- Chatman, 1992
- Dervin, 1992
- Flanagan, 1954

Pozorování

- Fidel, 1991a, 1991b, 1991c;
- Solomon, 1997

METODY PRO SBĚR DAT

Experimenty, kvazi-experimenty, think-aloud metody

- Fidel 1991a, 1991b, 1991c
- Ingwersen, 1984
- Nielsen, 1993

Psychologické testování (kognitivní styly a styly učení)

- Bellardo, 1984
- Logan, 1990
- Saracevic & Kantor, 1988

Analýza dokumentů

- Genz, 1993

METODY PRO ANALÝZU

Statistická deskripce a testování

Vysvětlování pomocí modelů

Diskurzivní analýza

Obsahová analýza

Zakotvená teorie

Analýza sociálních sítí

Historická analýza

Bibliometrická analýza

Persony

ROZHODOVÁNÍ O METODĚ

Co je cílem?

Kolik mám času? (kolik fází?)

Inspirujte se jinými výzkumy

- ✓ je důvod pro to používat kombinaci metod?
- ✓ Můžeme strategii nějak vizualizovat, abychom usnadnili čtenáři orientaci?
- ✓ Máme jasno v metodách sběru dat pro kvalitativní i kvantitativní část?
- ✓ Jak zajistíme kvalitu (validita/reliabilita/kredibilita atd...)?

OSNOVA NÁVRHU VÝZKUMU KVALI

1. Uvedení do problematiky

1. Jaký je výzkumný problém?
2. Jaký je účel výzkumu? Jaká jsou předem daná omezení výzkumu?
3. Výzkumné otázky

2. Procedury

1. Filozofické předpoklady výzkumu
2. Výzkumná strategie
3. Role výzkumníka
4. Procedury pro sběr dat
5. Procedury pro nahrávání dat
6. Validací strategie
7. Narativní struktura studie

3. Etické aspekty

4. Pilotní zjištění

5. Předpokládaný přínos a význam / předpokládané změny, které výzkum přináší

6. Příloha: osnova rozhovoru, rozpočet

OSNOVA NÁVRHU VÝZKUMU KVANTI

1. Uvedení do problematiky

1. Jaký je výzkumný problém?
2. Jaký je účel výzkumu? Jaká jsou předem daná omezení výzkumu?
3. Teoretická perspektiva
4. Výzkumné otázky a hypotézy

2. Přehled literatury

3. Metody

1. Typ výzkumného designu
2. Populace, vzorek, participantí
3. Sběr dat
4. Analytické procedury

4. Etické aspekty

5. Výsledky pilotních výzkumů

6. Přílohy: osnova dotazníku/protokolu o pozorování atd..., rozpočet...

OSNOVA NÁVRHU VÝZKUMU MMR

1. Uvedení do problematiky

1. Jaký je výzkumný problém?
2. Jak byl dříve problém zkoumán?
3. Nedostatky v předchozím výzkumu, zdůvodnění MMR
4. Kdo bude příjemcem studie? Jaké benefity to přinese?
5. Výzkumné otázky/hypotézy
6. Filozofické základy / přehled literatury

2. Metody

1. Typ výzkumných designů
2. Výzvy a jak jim čelit
3. Vizualizace výzkumného procesu
4. Kvali sběr dat
5. Kvanti sběr dat
6. Jak budou analyzována data?
7. Jak zajistíme validitu?

3. Výzkumníkovy „zdroje a dovednosti“

4. Etické aspekty

5. Přílohy